

Tudi Prekmurci sodelovali pri vstaji

[V vestnik.si/clanek/aktualno/tudi-prekmurci-sodelovali-pri-vstaji-773705](https://www.vednetnik.si/clanek/aktualno/tudi-prekmurci-sodelovali-pri-vstaji-773705)

Adriana Gašpar

Grob padlega partizana Mirka Škrjanca v Monoštru vsako leto obišejo tudi predstavniki slovenskih borčevskih organizacij. Foto Adirana Gašpar

Pred drugo svetovno vojno je veljalo Prekmurje za neke vrste sibirijo, kamor so kazensko pošiljali levičarsko usmerjene profesorje, danes pravi predsednik Združenja borcev za vrednote NOB Murska Sobota Evgen Emri, ki poudarja pomen dneva upora proti okupatorju. Tudi v Prekmurju je skupina akademikov in kmečkih fantov ter deklet pod vodstvom Štefana Kovača Marka snovala upor proti okupatorju. Pri tem Emri posebej omenja sestanek 30. avgusta 1941 v Trnju, na katerem se je zbralo okoli 30 aktivistov, ki so izvolili okrožni odbor Osvobodilne fronte (OF). Člani odbora so postali Štefan Kovač, Miško Kranjec, Evgen Kardoš, Vinko Megla, Martin Žalik in Štefan Horvat. Aktivisti so trosili letake, sežigali poljske pridelke in rezali žice. Njihovo delovanje je po besedah Emrija postalo opaženo, začeli so jih spremljati.

Nataša Juhnov

Evgen Emri Foto Nataša Juhnov

»Septembra so se začele množične aretacije, Madžari so zaprli okoli 60 sodelavcev Osvobodilne fronte, niso pa zaprli tistih, ki so bili v ilegali,« pravi Emri, ki dodaja, da je bila največji udarec oktobrska aretacija Evgena Kardoša, ki je po mučenju izdal kraj sestanka okrožnega odbora OF. Ta bi moral biti v Križaničevem gozdu ob cesti med Beltinci in Gančani, a so Madžari postavili zasedo, v kateri je padel Štefan Kovač, preostali so se rešili. Med aretiranimi so Evgena Kardoša, Štefana Cvetka in Kolomana Cigüta obsodili na smrt z obešenjem, Cigütu so nato kazen spremenili v dosmrtno ječo. Rudi Zrinski, Koloman Flisar, Bojan Gabrijelčič in Stanko Šerbec so bili obsojeni na dolge zaporne kazni, kasneje pa poslani na rusko fronto pobirat mine. Vstaja v Prekmurju je bila tako zatrta.

Nadaljevanje upora komaj čez nekaj let

Upor v regiji se je nato nadaljeval v začetku leta 1944, pravi Emri. Takrat je prišel iz Prlekije v Prekmurje Bojan Červič, ki je organiziral OF na Dolinskem. »Poleti istega leta pride do izdaje, zaprejo okoli 40 ljudi, Červič pa se umakne v Mursko Soboto k Brumnovim. Sredi poletja prideta v Prekmurje Dane Šumenjak Feliks, ki spremeni ime v Miran, in Jože Kramar Juš. Šumenjak je bil znan vosovec, ki je deloval v Trstu in Ljubljani. Njegova naloga je bila, da odpotuje v Budimpešto, ki se ji je približevala Rdeča armada, da bi zbiral obveščevalne podatke. Juš deluje na Dolinskem, kjer organizira skrivače, ki

niso želeli iti v madžarsko vojsko, ti bodo kasneje tvorili Prekmursko četo.« V Prekmurje je tega leta prišlo tudi 23 dobro oboroženih partizanov iz tako imenovane Džemsove čete, ki je bila del Lackovega odreda. Ti so teden dni hodili po Dolinskem in se po spopadu v Vučji Gomili umaknili na Štajersko, stikov s Šumenjakom pa jim ni uspelo vzpostaviti. Medtem so bile na Madžarskem razmere kaotične, regent Horthy pa je 15. oktobra 1944 v javnem govoru zaprosil zaveznike za mir. »Zato so se partizani pod vodstvom Šumenjaka zbrali pri Brumnovih in poslali pismo komandi mesta, da se preda. Toda na Madžarskem se zgodi preobrat. Oblast prevzamejo njilaši Ferenc Szalasi. Na Madžarskem se začnejo aretacije Židov in vseh ljudi, ki so oblastem sumljivi. Prišli so tudi k Brumnovim, pri čemer so se Bojan Červič, Dane Šumenjak, Franc Kosi in Jože Kramar umaknili iz hiše v smeri Črnskih mej. Kramar pade na tej poti, preostali bijejo boj s tišinskimi žandarji v strugi potoka Dobel, kjer padeta dva madžarska orožnika,« navaja Emri. Preostali trije partizani so se umaknili na Goričko, kjer so bili 20. oktobra izdani na Vaneči. »To je prvi vojaški spopad v Prekmurju. Šumenjak in Kosi padeta, Červič je težko ranjen in odpeljan v Dachau. Toda pokrajinsko vodstvo za vzhodno Štajersko, pod katero je spadalo tudi Prekmurje, ni mirovalo in je formiralo več skupin, ki so decembra 1944 prišle v Prekmurje.

Nataša Juhnov

Spomenik zmage v Murski Soboti s kipoma vojaka Rdeče armade in partizana še danes spominja na osvoboditev Murske Sobote. Foto Nataša Juhnov

Začelo se je aktivistično delo, zbiranje orožja in mobilizacija domačih fantov, ki so se izogibali vpoklicu v madžarsko vojsko.« Proti koncu januarja 1945 je bila ustanovljena Prekmurska četa, ki so jo izsledili, zato so se sprva brez žrtev premaknili na Goričko, nadaljuje Emri. »V Bodoncih je bil v gostilni Maršik težko ranjen komandir Prekmurske čete Filip Korošec Bor, zato se je četa razdvojila, en del pod vodstvom Mirka Škrjanca je nadaljeval pot v Porabje.« Po izdaji v Sakalovcih je padel Škrjanc, njegov grob v Monoštru predstavniki Zveze borcev še danes obiščejo vsako leto. Četa se je vrnila v Prekmurje, kjer so se partizani 1. aprila med Šalovci in Hodošem srečali z Rdečo armado in 3. aprila skupaj osvobodili Mursko Soboto. A na žalost, kot še pravi Emri, so 31. marca Madžari v Črnskih mejah še ustrelili devet talcev iz soboških zaporov.